

Ağaçlardan Bahsetmek

METODOLOJİLER, FORMATLAR VE KÜLTÜREL DİRENÇLİLİK HAKKINDA ORTAK BİR TARTIŞMA BAŞLATMAK AMACIYLA İKİNCİ KEZ DÜZENLENEN DEĞİŞKEN İNİSİYATİFLER SEMPOZYUMU ARALIK AYINDA İSTANBUL'DA YAPILDI. TÜRKİYE VE İSVEÇ'TEN SANAT İNİSİYATİFLERİ BİR ARAYA GELDİ. İSVEÇ SANAT KONSEYİ, İKSV VE SAHA TARAFINDAN DESTEKLENEN PROGRAMDA DÖRT GÜN BOYUNCA KATILIMCILAR DENEYİMLERİNİ PAYLAŞTI, SERGİLERİ ZİYARET ETTİ VE EN ÖNEMLİSİ BİRBİRLERİNDEN GÜÇ ALDILAR.

FİSUN YALÇINKAYA

Görseller: İKSV'nin izniyle

Başlığı, çok sevdiğim bir belgesel filminden ödünç aldım. 2019 yapımı *Ağaçlardan Bahsetmek / Talking About the Trees* Sudan Sinema Kulübü'nden dört arkadaşın artık işlevi kalmamış bir sinemayı canlandırmak ve çevredeki insanlara film izletmek üzere uğraşlarını anlatıyordu. Aklımda kalan, zorlukları karşılama metodlarına dair uzun uzun konuşmaları ve sevdikleri filmlerden sahneleri birbirleri için canlandırdıkları neşe içindeki kareler... Neden başka insanların da bizim sevdiğimiz filmleri izlemesini isteriz? Güzel güzel ağaçlardan konuşmak ve arkadaşlarla bir araya gelmek neden önemli bir ihtiyaçtır? Bu çabalama içinde gördüğüm umut, sevinç, heves, şefkat duyguları nasıl dünyanın farklı yerlerindeki benzer hikâyelere denk düşebilir?

Bu filmi yeniden düşünürken İsveç İstanbul Başkonsolosluğu tarafından İKSV ve SAHA işbirliğiyle ilki pandemide çevrimiçi düzenledikten sonra bu yıl ikincisi İstanbul'da gerçekleşen Değişken İnisiyatifler Sem-

pozyumu buluşmasına gidiyordum. Fakat yolda filmi hatırlarken zihnimde aynı zamanda günlük dertlerim de akıyordu.

Bir süre sonra kentsel dönüşüm nedeniyle yıkılacak olan oturduğum apartman, onun arka balkonundan her sabah izlediğim koru, korunun içinde dolaşan beyaz köpekler ve bir koruyu izleyebilme keyfinin İstanbul'da ne zor bulunur şey olduğu, yeniden ağaçlara bakan bir ev bulup bulamayacağım soruları dönüp duruyordu kafamda. Sonra sanat ve çevreye dair endişelerle yola çıkmış insanların kurdukları yapıları dinleyeceğimi yeniden hatırlayarak zihnim beni bekleyen programa getirmeyi başardım.

Bu sempozyumda İsveç ve Türkiye'den bazıları ekoloji ya da çevre odaklı çalışan ve hemen hepsi yaptıklarını sanatın araştırma yöntemleriyle buluşturan inisiyatiflerin temsilcileriyle tanışacaktım. Onlar bir gün önceden SAHA'nın İMÇ'deki yeni mekânında tanışma toplantılarını yapmış, SAHA'nın Türkiye'deki ba-

ğımsız sanat inisiyatifleriyle çalışmalarını dinledikten sonra SAHA Studio sanatçıları ve İMÇ'de bulunan inisiyatiflerle buluşmuşlardı. Bu sempozyumda ise sanki Sudan Sinema Kulübü'ndeki arkadaş grubunun çabasını mümkün kılan ilhama dair, onların metodlarına dair bir şeyler bulacaktım. Sergi turlarıyla beraber dört güne yayılan bu buluşmada aradığımı ve daha fazlasını buldum, işte bu yazıda onları anlatmaya çalışacağım.

Sempozyum “metodolojiler, formatlar ve kültürel dayanıklılık üzerine ortak bir tartışma başlatmayı” amaçlıyordu. Ve üzerine düşünülecek sorular şöyle sıralanıyordu: “Hiper-yerel bir bağlamda çalışmaya ilişkin sanatsal metodolojiler nasıl geliştirilir? Kültürel miras ve yerel tarihlerle nasıl ilişki kurulabilir? Sanat üretiminin çevre üzerinde olumlu bir etkisi olabilir mi? Sürdürülebilirliği sağlayan uyarlanabilir ve çok çeşitli alanları nasıl tasarlayabiliriz?” Benim aklımdaki sorularsa yapıların işlevselliğinden çok neden ve nasıl var olduk-

larını anlamaya dair ve daha kişiseldi: İnisiyatifi kuranlar nasıl tanıştılar, beraber çalışmaya nasıl karar verdiler, kaç hayvanları var örneğin çiftlikte, ya da bulundukları şehirde hangi cafe-barları severler, sanatla ilişkilenmek onların doğa ya da çevre algısına nasıl katkı sağlıyor?

İlk sunum, Kultivator'dan geldi. İsveç'in güneydoğu kıyısındaki Öland Adası'nda, Dyestad kırsal köyünde yer alan bu oluşum 2005'te sanatçılar Mathieu Vrijman, Malin Lindmark Vrijman ve Marlene Lindmark ve çiftçiler Henric Stigeborn ile Maria Lindmark tarafından kurulmuş. Bugün artık Kultivator üyeleri projeye göre değişiyor ama sanat koordinatörlüğünü bize İstanbul'da da sunum yapan Mathieu ve Malin çifti yürütüyor, çiftlikten ise Henric sorumlu. Orman kıyısında yetiştirdikleri sebze ve meyvelere, çiftliklerde mutlaka olan eşekler, atlar, köpekler, tavuklar ile kedilere, çiftlikler de pek de rastlanmayan dinamik sanat yapıtı üretim süreçleri eşlik ediyor. Organik tarım

Soldan sağa:
Mathieu Vrijman, Malin Lindmark
Vrijman (Kultivator), Eric Sjögren,
Carl Oscar Sjögren (Ställbergs Gruva),
Oğuz Karakütük (Ka Atölye).

Foto: Fatih Yılmaz

Elif Kamışlı (İKSV)
Foto: Fatih Yılmaz

Soldan sağa:
İsveç İstanbul Başkonsolosluğu
Kültür Ataşesi Mike Bode,
İsveç İstanbul Başkonsolosluğu
kültür işleri koordinatörü Aslı
Yurdanur, İsveç İstanbul Başkonsolosu
Johanna Strömquist, Ka Atölye'den
Oğuz Karakütük ve Emirhan Demirel
Foto: Fatih Yılmaz

ve görsel sanatları buluşturmak, güncel olana yanıt üretmek, değişimin içinde olmak gibi amaçlarla yola çıkmışlar. Bir alana sahip olma hakkının ne olduğu sorusuyla ilgileniyorlar. Bir sosyal buluşma noktasına dönüşmek önemli, ders vermek ve öğretmenlik de pratiklerinin bir parçası. Göçmenler ve mültecilerle yaptıkları tarım projelerinde bir alana yeniden alışmaya dair kolaylaştırıcı bir işlevi yüklenirken göçmenlerin ve mültecilerin beraberinde getirdikleri alışkanlıklar ve bilgi birikiminden yararlanmaya çalışıyorlar. Bir diğer projeleri ise atların günümüz yaşamındaki yeri üzerine. New Horse Culture (Atlara Dair Yeni Kültür) isimli proje kapsamında insanlığın yükünü yüzlerce yıldır çeken bu canlılarla yaşamının yeni yollarını arıyorlar. Projenin sanat ayağında duvara yazılan, özgün dili Arapça olan bir şiirden alıntılanan bir cümle aklımda kalıyor: “Nasıl hissettiğimi bilmek istiyorsan, atıma sor.”

Belki nasıl olduklarını birbirlerinin halinden anlamayı önemsediklerini öğretiyor bana da bu söz. Köyünüze gelen bir mülteci ne kadar iyiye, sağlıklıysa, mutluydu siz de o

kadar iyisinizdir aslında. Ağırladığınız misafir ne kadar kendini evinde hisse derse orası da sizin için o kadar evdir.

Sempozyum, öğretme eyleminin kendisinin önemli olduğu kadar öğrenmeye ve yeni ihtimaller bulmaya açık bir başka sunumla devam ediyor: Mersin'den Kültürhane ile. Ulaş Bayraktar'ın anlatımından dinlediğimiz sunuma göre Kültürhane'nin kuruluşu sosyal teorilerden beslenmiş ve *kompost* ile Akademik öğrenim arasında bir bağ kurulmuş. Kültürhane'yi ilk başta bir bostan olarak tanımlıyorlar. Eğitimler, seminerler, atölyelerle öğrenme ve öğretmenin, bildik anlamda akademi dışındaki entelektüel üretimin yeni araçlarını aktif olarak çalıştırdıklarından bahsediyor. Bahçede ekip biçmek ve yetiştirmenin anlamları onlar için teoriler üzerine konuşmak ya da sanat projeleri üretmek ya da kütüphane kurmakla beraber işliyor. Diğer inisiyatiflerden ayrılan yönlerinden biri de yerel basınla kurdukları bağ. Yerel karşılaşmalar kurmayı önemseyen Kültürhane, ana akım medyanın dışında yerele odaklı olarak üretim yapan gazete, radyo ve dergileri önemsiyor ve bunların gelişimi için de yer ayırıyor. Ulaş Bayraktar sunumunda çocukluğunda izlediği ve dinlediği haberlerde Mersin'i yeterince bulamadığından bahsediyor. Böyle bir yapının kurulmasının kişisel hikâyelerle ne kadar bağlantılı olduğu ve kişisel olana biraz yakın biraz da uzaktan bakınca ne kadar dönüştürücü bir etkisi olabileceğini özetliyor. Deneyim, eğlence, sanat ve güncel olanı yakalayan bir yapı Kültürhane; kalıcı üretimleri de yoğun şekilde geleceğe benziyor.

Bir sonraki sunum ise Loading'dendi. Bir başka kişisel hikâyenin dönüştürdüğü sanat odaklı bir inisiyatif. Küratör, mimar Dicle Beştaş'ın anlatımından dinlediğimiz Loading, 2017 yılından bu yana Diyarbakır'da faaliyet gösteriyor. Sanatçılar Erkan Özgen ve Cengiz Tekin'in kurucu-

su olduğu ve Dicle Beştaş'la birlikte sürdürdüğü yapı bugüne kadar çok sayıda atölye, sunum, eser sergileme ve misafir sanatçı/yazar programına ev sahipliği etti. Loading'in 2017'deki kuruluşu Elmgreen ve Dragset'in küratörlüğünü üstlendiği İyi Bir Komşu temalı 15. İstanbul Bienali'nin hemen öncesine denk gelmişti. O yılki küratörlerden Ingar Dragset ve bienal direktörü Bige Örer, İstanbul'daki bienal açılmadan önce Loading'e konuk olup bienali anlatmış ve sunum yapmışlardı. Altı yıl önce orada toplanan kalabalığı ve bu ilginç komşuluk hikâyesini, bu yapının hem şehir hem de çevre için geçen zamanda ne kadar anlam kazandığını Dicle'nin sunumuyla yeniden düşünüyorum. Sunum arasında ise tartışma ve paylaşımlar devam ediyor. İnisiyatiflerin temsilcileri bir araya gelerek hem öğrendikleri üzerine sohbet ediyor hem de yeni sorular üretiyorlar.

Sosyal, çevresel, kentsel etki odaklı ortak üretim alanı Postane'de Yaşar Adanalı tarafından yapılan sunumla gün tamamlanıyor. Karaköy'de bulunan İngiliz Postane binasında yer alan Postane bostan, kafe, kütüphane, dükkân, ofis mekânlarından oluşan davetkâr bir buluşma noktası ve kültürel üretim için bir ilham kaynağı. “Ortak üretimi teşvik eden çalışma ve toplantı alanları; uzmanlık kütüphanesi, hikâye anlatıcıları için podcast ve video stüdyosu ve kamusal etkinlikler için çok amaçlı bir salon”dan oluşuyor Postane. İstanbul'da şehir kültürü üzerine, şehri düşünmek üzerine kaçılacak ama şehrin tam da ortasında bir yapı.

Orada Olmayan Merkez

İkinci gün ise İsveç'ten bir inisiyatifin sunumuyla açıldı. Dans, gazetecilik, müzik, tiyatro, mimarlık, tasarım gibi farklı alanlardan gelen 11 kurucunun dahil olduğu inisiyatif The non existent Center'ı (Orada

Olmayan Merkez) ve işlettikleri yapı Stållbergs gruva'yı iki kardeşin, Eric Sjögren ve Carl-Oscar Sjögren'in sunumundan dinledik. Orman kıyısında az bir nüfusun kaldığı bir maden bölgesinde, Bergslagen'de bulunan doğa ortasında bir yaratıcı merkezdi burası. Neredeyse terk edilmiş bir yeri, kendi büyüdükleri yeri aslında, müzik ve sanatla yeniden harekete geçirmişlerdi. “Ortak bir alana sahip olmak, ilişkiler kurmak ve kaynaklar yaratmak için bakım emeği odaklı bir yapı” olarak tanımlıyorlardı. Bu çok katmanlı bir yapıda, bulunduğu bölgenin geçmişini yeniden anlamak ve bugüne anlamlı projeler üretmeye odaklanıyorlardı. Kurucuları 2012'den bu yana bir arada ama 2015'ten beri 9 hektar arazi ve 4 bin metrekairelik bina alanında faaliyet gösteriyorlar. Bu alana 2070 yılına kadar sürecek bir taahhüt üzerinden sahipler. Uzun soluklu projenin etki alanı sınırim en çok İsveç basınında çıkan haberlerde hissediliyor. Valerie Kyeyune Backström'ün kaleme aldığı, iki yıl önce İsveç'in önemli gazetelerinden birinde yayımlanan “Eski Madende Manyetik Müzik” başlıklı

makalede buranın şaşırtıcı ve etkileyici yapısına, konserlerin unutulmazlığına vurgu yapılıyor ve “İsveç'in gerçekten ne ifade ettiğini anlattığı” yazılıyor. Fakat oluşumun katmanlı yapısı bölgede yaşayan eski maden işçileri ile yaptıkları sözlü tarih çalışmaları ve işçilerin barınabileceği yapıların oluşması için kamuoyu oluşturmalarıyla daha da anlam kazanıyor.

Bir sonraki sunum ise Ankara'daki Ka Atölye'den –tam ismiyle söylersek Ka Görsel Kültür Sanatsal Düşünce İçin Mekân– Emirhan Demirel ve Oğuz Karakütük'ten geldi. Ankara'nın kendine has, ilgili izleyici kitlesiyle dolup taşan mekânın fotoğraflarını görmek gerçekten ilham vericiydi. Sevilen ve takip edilen bir inisiyatif yapıyı izledik. Burası hem 2013'ten bu yana büyüyen bir yayın koleksiyonuna ev sahipliği ediyor hem de 2021'den bu yana taşındığı yeni mekânda boyut olarak küçük ama önemli sergileri ağırlıyor. Yapının temelinde ise fotoğraf üzerinden bir araya gelmek var.

Yelta Köm, Leyla Keskin
(Arazi Assembly)
Foto: Fatih Yılmaz

Ställbergs Gruva,
The non existent center'in izniyle

Çanakkale'den SUB ise Deniz Toka ve İlayda Tunca'nın sunumlarıyla en heyecan verici inisiyatiflerden bir tanesiydi. İstanbul'da yaşamının zorlukları sonucunda bir memlekete dönüş hikâyesiyle başlamış SUB. Sanatçılar Deniz Toka ve İlayda Tunca çok fazla alanda kolektif üretim yapan ve bir araya gelip sanat üretimini deneyimlemeyi önemseyen, performatif bir yapı kurmuşlar. Özellikle mekânın bahçe kısmını ve nasıl yerleştiğini görmek güçlendiriciydi. Sanat projelerinde çevreyle girdikleri etkileşime dair samimi anlatımları, bu deneyimlerin onlara verdiği fikirler ve tam da bu deneyimlerden tekrar tekrar başlamaları sanırım herkes için ilham verici oldu.

Stockholm merkezli Coyote adlı oluşum ise tek "mekânsız" inisiyatif. Adam Gustafsson'dan dinlediğimiz Coyote, diğer inisiyatiflerin aksine çevreyle etkileşime geçme konusu bu kez tek bir mekâna iyice

yerleşebilmek üzerinden değil gittiği her yerde sürdürülebilir göçebe bir yapı kurmanın anlamlandırılması üzerinden konuşuldu. Adam Gustafsson, gözlerimizi kapatıp kuruluş hikâyesine ilişkin metni dinlememizi istedi. 2016'da üç öğrenci arkadaşın başlattığı Coyote'nin ismini seçme hikâyesiyle ilgili birkaç cümleyi şöyle not düştim: "Artık üç öğrencinin kolektif için bir isim bulması gerekiyor. Hem varlığıyla hem de karakteriyle işe yarayabilecek bir isim – ki böylece odak noktasını bireylerden çıkarıp kolektif bir varoluşa kaydırabilmeliydi. Ama aynı zamanda, Stockholm'ün güncel sanat sahnesinde anonim bir düzenbaz olmak niyetlerini de açık etmeliydi. Coyote, yani Çakal karakteri de bu yüzden ortaya çıktı. Mitolojide çakal karakteri bir şekil değiştirici olarak görülür ve gerçek dünya ile yaratıcı, ruhani bir dünya arasında gezinir." Adam'ın sunumu ağırlıklı olarak performatif sanat projelerine

odaklanırken, hareketin sürekliliğinin ne kadar önemli olduğunun da vurgusunu yapmış oldu.

Hayy Açık Alan'ı ise Türkiye'de inisiyatifler üzerine çalışmalarıyla da tanınan Saliha Yavuz'dan dinledik. Ayşe Gür ve Saliha Yavuz'un Kemeraltı İzmir'de kurdukları bu yapı, atölyeler, buluşmalar ve önemli sergiler ağırlıyor. 2018'den bu yana aktif olarak projeleri devam ediyor. Hayy, İstanbul merkezinin dışında kalan sanat ve kültür aktörlerine odaklanan bir yapı, aynı zamanda inisiyatif kavramının kendisini sorguluyor ve kolektif bir eylemi nasıl mümkün kılabiliriz sorusunun yanıtlarını araştırıyor. Her disipline, paylaşıma ve birlikte üretmeye de açık.

Son sunum ise kalabalık bir inisiyatiften Arazi'den geldi. Mardin merkezli Arazi Assembly'yi sanatçı Leyla Keskin ve mimar, akademisyen Yelta Köm'den dinledik. Bu dolu dolu sunumların sonunda etkileyici bir kapanıştı. Mardin ve Hasankeyf, Ilısu Barajı, Batman etrafındaki bölgelerin ekolojik yapılarına bakan inisiyatif coğrafya temelli araştırmalarla şekilleniyor. 2014'te kurulan bu yapı Ruken Aydoğdu, Yıldız Tahtacı, Merve Gül Özokcu, Mezra Öner, Leyla Keskin, Yelta Köm, Zeynep Sıla Akıncı, Pelin Tan, Agit Özdemir'den oluşuyor. Araştırmacıların ödünç aldıkları yapıları yeni sorunlara nasıl uyarladıklarını burada izleme şansı bulmuştuk.

Arazi Assembly ile birlikte sonlanan sunumlardan sonra bir değerlendirme toplantısı herkesin bu iki günden öğrendiklerini paylaşmasıyla bitiyor. Ertesi gün ise Depo'daki sergi gezileriyle sonlanıyor buluşma. Yeni dostluklar kuruluyor, yeni projelere heyecanlanılıyor ve sonraki görüşmeler planlanıyor. Yeni inisiyatiflerin ve yapıların kurulması ve sürmesi dileğiyle ayrılıyor bu toplantıdan. Yaşama, sanata ve devam eden, bizi bulan ya da bizim kurduğumuz heveslere, o heveslerin çoğalışına dair umut dolu öğretilerle...